



Vlaanderen
is erfgoed



Beschermingsdossier

Frietkot aan de kerk in Sint-Lievens- Houtem (Bavegem)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Frietkot aan de kerk, Sint-Lievens-Houtem (Bavegem), Sint-Antoniusstraat – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/41063/102.1

Evert Vandeweghe

9/01/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	5
2.	Evaluerend gedeelte	5
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	5
2.1.1.	Culturele waarde.....	5
2.1.2.	Architecturale waarde	6
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	6
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	6
2.4.	Juridische toestand.....	7
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	7
2.4.2.	Omgeving:	7
3.	Beheersvisie	7
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	7
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	7
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	8
4.	Bronnen	8
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
5.1.	Omgevingsplan	9
5.2.	Fotobijlage	9

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit dossier maakt deel uit van een thematisch beschermingsonderzoek naar frietkoten in Vlaanderen dat het agentschap Onroerend Erfgoed in 2023 uitvoerde op vraag van Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele.

In de lente van 2023 werd een oproep gelanceerd aan het brede publiek om mogelijke frituren met erfgoedwaarde te signaleren. De resulterende longlist van 75 frituren werd door het agentschap Onroerend Erfgoed teruggebracht tot 14 te onderzoeken frituren in overleg met de Nationale Vereniging van Frituristen (Navefri) en het Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG). Daarnaast werd overlegd met Horeca Vlaanderen (Commissie Frituren), Toerisme Vlaanderen (Team Culinaire) en de specialisten immaterieel erfgoed van het departement Cultuur, Jeugd & Media. Voor deze selectie werden de erfgoedcriteria toegepast, in het bijzonder herkenbaarheid, representativiteit en context, evenals de historische van de locatie als frietkot (die minstens tot de jaren 1980 teruggaat) maar ook de huidige uitbating als frituur (erkenning) en het toekomstperspectief van een frietkot op die locatie.

Uit het verdere onderzoek – dat voornamelijk bestond uit een plaatsbezoek, overleg met de uitbaters en grondeigenaars, en aanvullend bronnen- en literatuuronderzoek – bleken 3 van de 14 frietkoten effectief in aanmerking te komen voor de opstart van een beschermingsprocedure. Doorslaggevend hierbij was in de eerste plaats de erfgoedwaarde maar ook het draagvlak voor een bescherming bij de uitbater en de grondeigenaar (in vele gevallen de lokale overheid).

Dit dossier betreft de bescherming als monument van het frietkot aan de kerk in Sint-Lievens-Houtem (Bavegem), Sint-Antoniussstraat zonder nummer (hoek Molenbeekstraat), momenteel gekend als 't Kotje.¹

1.1. Situering

De frituur is gelegen pal in de historische dorpskern van Bavegem, juist ten zuiden van de [parochiekerk Sint-Onkomena](#). De frituur bevindt zich op de hoek van de Sint-Antoniussstraat en de Molenbeekstraat, een voormalige voetweg (*sentier n° 46* op de Atlas der Buurtwegen uit 1843-1845, of *Kerkstraetje* op de Poppkaart uit 1842-1880).

1.2. Historisch overzicht²

De oudste stedenbouwkundige vergunning voor een vaste frituur op deze locatie dateert van 1985 maar volgens verschillende mondelinge getuigen werd de locatie voordien ook al gebruikt voor een mobiele frituur (type caravan). De huidige constructie is nog steeds die van 1985 maar werd de voorbije 38 jaar wel regelmatig gerenoveerd. Zo werd het frietkot bij de overname door de huidige eigenaar (in 2018) nog volledig vernieuwd qua interieur en werd het toen witgeschilderde exterieur grijs geschilderd. Het frietkot stond doorheen de jaren gekend als Frituur Martine, Frituur Caroline en – al minstens sinds 2009 – als 't Kotje. Het frietkot vormde naar verluidt het decor voor een scène van *De Helaasheid der*

¹ Soms wordt als adres Sint-Antoniussstraat 1A gebruikt, bijvoorbeeld op <https://www.goudengids.be/bedrijf/Sint-Lievens-Houtem/L12821824/%27t+Kotje/> (geraadpleegd op 6 december 2023).

² Mondelinge informatie van de uitbater (18 augustus 2023), mail van Heemkunde Houtem (6 september 2023), S.N. 2023: "Nostalgisch frietkot trotseert de tijd in Bavegem, *Het Nieuwsblad*" [online], op: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20170525_02897837 (geraadpleegd op 17 november 2023).

Dingen (2009), een zeer succesvolle Vlaamse film, zowel bij filmcritici als bij het brede publiek.³

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Vrijstaand frietkot uit het laatste kwart van de twintigste eeuw op een rechthoekig grondplan van beperkte afmetingen (circa drie meter op vijf meter) met een aangepaste aanleg van het openbare domein (verhoogd met extra trede aan de voorzijde). De constructie heeft een zadeldak met de nok dwars op de Sint-Antoniusstraat, en een kleine uitbouw onder lessenaarsdak aan de achterzijde. De volledige constructie is bekleed met grijs geschilderde, verticale houten planken, het dak met kunstleien/bitumen. In de voorgevel (noordwestzijde) bevindt zich een brede rechthoekige pui met beweegbare houten bovenluifel en zijpanelen. De puntgevel aan deze zijde wordt bekroond met een uithangbord in de vorm van frietzak. De noordoostelijke gevel wordt geopend met twee vierkante ramen, de zuidwestelijke gevel met één. De drie ramen zijn voorzien van bloembakken. Aan de noordoostelijke zijde is een afzuiginstallatie voorzien met een schoorsteen, een typerend onderdeel van elk vrijstaand frietkot.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 18 augustus 2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming. Behoudens verborgen gebreken, bevindt het goed zich in goede bouwfysische toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden⁴

2.1.1. Culturele waarde

De Belgische Frietkotcultuur is sinds 2014 erkend als Immaterieel Cultureel Erfgoed door de Vlaamse Gemeenschap, en ook door de Franstalige- en de Duitstalige Gemeenschap en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze erkenning omvat het ambacht van het frieten bakken maar ook het frietkot zelf. Meer bepaald wordt verwezen naar de lange traditie van deze frietkoten (teruggaand tot de 19de eeuw), de sociaal-culturele waarde ervan, en hun typerend informele (gebricoleerde) constructiewijze en wanordelijke inplanting. Ook het regionale karakter van deze frietkoten – met uitzondering van de grensgebieden in Frankrijk en Nederland zijn ze in het buitenland niet terug te vinden – wordt aangehaald als motivatie voor deze erkenning. Op het hoogtepunt, eind jaren vijftig waren er in België

³ Op het Filmfestival van Cannes 2009 werd de film geselecteerd voor de *Quinzaine des Réalisateurs* en kreeg die de *Prix Art et Essai*. De film werd ook geselecteerd als Belgische inzending voor de Academy Award (Oscar) voor beste niet-Engelstalige film, en staat anno 2023 in de top 20 van meest succesvolle Belgische films ooit met 454.435 bezoekers. [https://nl.wikipedia.org/wiki/De_helaasheid_der_dingen_\(film\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/De_helaasheid_der_dingen_(film)) en https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_succesvolste_Belgische_films.

⁴ Gebaseerd op: ILEGEMS P. 2005: *Frietgeheimen*, Antwerpen, 25-27; VANPÉE D. 2003: *Frietkramen, frieten en aardappelen*, *Ons Heem*, 56.2, 22-41; SCHOLLIERS P. 1993: *Arm en rijk aan tafel. Tweehonderd jaar eetcultuur in België*, Berchem, 157; S.N. s.d.: *De Belgische frietkotcultuur* [online], op <https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/de-belgische-frietkotcultuur> en <https://cagnet.be/page/frietkotcultuur-belgie-belgische-frietkotcultuur> (geraadpleegd op 17 november 2023).

meer dan 20.000 frituren waarvan vermoedelijk iets meer dan de helft in Vlaanderen. Anno 2023 telt Vlaanderen 2.642 frituren (zowel vrijstaande frietkoten als inpandige frituren), een aantal dat de voorbije jaren vrijwel constant gebleven is. Als zeldzaam wordende kleinschalige frituur op een typische locatie waar al sinds enkele decennia een frietkot aanwezig is, is het frietkot aan de kerk in Bavegem een representatieve getuige van deze frietkotcultuur.

2.1.2. Architecturale waarde

De allereerste frietkramen verschenen midden 19de eeuw op kermissen in Belgische steden en werden vrij snel heel succesvol. Zo waren er in Leuven in 1855 twee frietkramen op kermissen, 30 jaar later waren dat er 27. Naast die grotere kermisfrituren – vaak zelfs met verbruikersruimte – was er vanaf midden 19de eeuw ook al sprake van meer informele portiekfrituren (niet meer dan een tijdelijk geplaatste frietketel onder een bestaand afdak of aan een inrijpoort), kleine frietkarren (getrokken door een paard of door de uitbater zelf) en grotere frietwagens. Kermisfrituren en mobiele frietwagens bestaan vandaag nog steeds, de frietkarren verdwenen in de loop van de twintigste eeuw, op een museaal exemplaar na. De portiekfrituren lieten evenmin tastbare sporen na. Daarnaast bestaan ook al sinds de tweede helft van de negentiende eeuw inpandige frituren, zowel in hoofd- als bijgebouw, die laatste meestal als annex van een café. Dit fenomeen van de inpandige frituren won vooral vanaf de jaren 1980 enorm aan populariteit – mede onder invloed van stedenbouwkundige overwegingen – wat ten koste ging van de vaste, vrijstaande frietkoten. Nochtans is dit volgens velen de meest typische vorm van frituur, getuige ook de benaming van het immaterieel cultureel erfgoed.

Deze vrijstaande frietkoten verschenen voor het eerst in de jaren 1880-1890, bijvoorbeeld op de Markt van Brugge, en kenden al snel een enorm succes. Na de Eerste Wereldoorlog stond aan vrijwel elk station een frietkot. Het vrijstaande frietkot heeft de voorbije eeuw heel diverse vormen aangenomen. Allerlei bestaande constructies en voertuigen werden, vaak door de uitbater zelf, omgebouwd tot vaste, vrijstaande frietkoten: bussen, (sta)caravans, chalets-tuinhuizen, containers. Ondanks het oorspronkelijk mobiele karakter van de meeste van die constructies, kregen ze in de meeste gevallen een vaste standplaats en werden ze onroerend door toevoeging van allerlei uitbouwen en vaste leidingen (elektriciteit). Door het succes van professionele, gestandaardiseerde sleutel-op-de-deurfrituren (bijvoorbeeld van de firma Intermobil), en door het streven van sommige overheden naar een zekere uniformiteit voor frietkoten, dreigt de historische diversiteit van de frietkotcultuur te verschromelen. Het frietkot aan de kerk in Bavegem is een herkenbaar, historisch representatief en steeds zeldzamer voorbeeld van zo'n meer informele constructie waarbij een houten chalet, mogelijk een tuinberging, omgebouwd werd tot frietkot. Ook de typische (representatieve) context, vlakbij de parochiekerk is heel herkenbaar bewaard en draagt bij tot de erfgoedwaarde.

2.2. Motivering van het type bescherming

Het frietkot aan de kerk in Sint-Lievens-Houtem (Bavegem) wordt beschermd als monument omdat dit het statuut is dat het best aansluit bij de erfgoedwaarden.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

Beschermingsdossier: Frietkot aan de kerk in Sint-Lievens-Houtem (Bavegem), monument

Het perceel gekend als Sint-Lievens-Houtem, tweede afdeling, sectie A, perceelnummer 263W – dat samenvalt met de voetafdruk van het frietkot – wordt voorgesteld voor bescherming.

Het interieur van het frietkot wordt uitgesloten van de bescherming om de functie als frituur zo min mogelijk te hinderen.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het frietkot aan de kerk is opgenomen als bouwkundig element in de wetenschappelijke inventaris van het Bouwkundig Erfgoed (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308554>).

2.4.2. Omgeving:

De Gewestplanbestemming is woongebied.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelde inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be. De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

Onderaan artikel 5 van het beschermingsbesluit worden ook drie handelingen vermeld waarvoor geen toelating vereist is. De derde handeling ("*dringende ingrepen die noodzakelijk zijn voor de werking als frituur op voorwaarde dat er geen of slechts een tijdelijke impact op de erfgoedelementen is*") omvat handelingen zoals het plaatsen, onderhouden of vernieuwen van technische voorzieningen, inclusief de bijhorende werken aan de erfgoedelementen zoals het tijdelijk demonteren van de afzuiginstallatie of van een gevel van het frietkot. Tijdelijk gedemonteerde onderdelen worden gestockeerd in een beveiligde omgeving ter bescherming tegen brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water.

4. BRONNEN

Mondelinge informatie van de uitbater (18 augustus 2023).

E-mail van Heemkunde Houtem (6 september 2023).

ILEGEMS P. 2005: *Frietgeheimen*, Antwerpen, 25-27; VANPÉE D. 2003: Frietkramen, frieten en aardappelen, *Ons Heem*, 56.2, 22-41.

SCHOLLIERS P. 1993: *Arm en rijk aan tafel. Tweehonderd jaar eetcultuur in België*, Berchem.

S.N. s.d.: De Belgische frietkotcultuur [online], op <https://immaterieelerfgoed.be/nl/erfgoederen/de-belgische-frietkotcultuur> en <https://cagnet.be/page/frietkotcultuur-belgie-belgische-frietkotcultuur> (geraadpleegd op 17 november 2023).

Beschermingsdossier: Frietkot aan de kerk in Sint-Lievens-Houtem (Bavegem), monument

S.N. 2023: "Nostalgisch frietkot trotseert de tijd in Bavegem, *Het Nieuwsblad*" [online], op: https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20170525_02897837 (geraadpleegd op 17 november 2023).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.